

1-DEKABR XALQARO OITSGA QARSHI KURASH KUNI OITS-ASR VABOSI

Sharobidinova Ra'noxon Jololdinovna

Andijon viloyati Xo'jaobod tumani 74-IDUM

tasviriy san'at va chizmachilik fani o'qituvchisi

Annotatsiya: 1-dekabr dunyo bo'yicha xalqaro OITSGa qarshi kurash kuni sifatida e'tirof etiladi. Ushbu asr vabosi paydo bo'lgach faqatgina ko'payib bormoqda. Ushbu maqolada kasallikning kelib chiqish sabablari, ta'sir omillari hamda himoya vositalari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: OITS, OIV, davolash, virus, tashxis, diagnostika.

KIRISH

OITS-orttirilgan immun tanqisligi sindromi-viruslar qo'zg'atadigan va organizmda immunitet (himoya qobiliyati) ning keskin pasayib ketishi oqibatida turli kasalliklarning, ayniqsa xavfli o'sma (rak) larning rivojlanishi bilan kechadigan yuqumli kasallikdir. Hozirgi vaqtda "asr" vabosi deb atalmish bu kasallik butun dunyo mamlakatlari bo'ylab, "yashin tezligida" keng quloq yozib tarqalib bormoqda va insoniyat boshiga katta xavf solmoqda. Kasallikka chalingan bemor albatta halokatga uchraydi. Chunki bu dardning na davosi na oldini olish choralari bor.

ADABIYOTLAR SHARHI

Ilmiy kuzatishlar natijasida OITS ning ko'pincha jinsiy buzuqlar, foxishalar, giyoxvandlarda va qon kasalliklari bor bemorlarda uchrashi aniqlandi. Kasallikning to'satdan boshlanishi, tarqalishi, xatarli o'smalar, zotiljam, tanasul kaslliklari bilan bog'liklari, yashirin davrining uzoq davom etishi, davolashning samarasiz bo'lib, bemorlarning 100% halokatga uchrayotgani mutaxassis olimlarning hayratlantirdi va tashvishga soldi. Yangi nomalum xavfli kasallikni o'rganish uchun malakali virusolog, immunolog, infeksiyachilar, epidemiologlar jalb etildi. 1984-yil AQSH Sog'liqni Saqlash

Vazirligi uchun OITS eng muhim muammo deb elon qilindi va Nyu-yorkda maxsus institut ochildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

OIV odam organizmida immun tizimining faoliyatini izdan chiqaradi. U qondagi T-limfositlarning asosiy tarkibiy qismi T-xelperlarga ta'sir qilib, ularni yemiradi. Keyin odam hujayrasiga birikib yopishib oladi, shu yerda oziqlanib, ko'payadi va hujayrani yorib tashqi muhitga chiqadi. OIV odamning qoni, so'lagi, ko'z yoshi va shahvat suyuqligida bo'ladi. U tashqi muxitga chidamsiz, tezda halok bo'ladi, dezinfeksiyalovchi moddalar ta'siriga ham chidamsiz. Qaynatilganda 30 daqiqada 3% xloraminda va 70% etil spirtida o'sha zaxoti o'ladi. Qon, shilliq va sperma suyuqligida 10-15 kungacha saqlanib qoladi. 2000 yilgacha dunyo bo'yicha 30-40mln kishi OIV bilan zararlangan bo'lsa, shundan 12-18 mln odamda OITS rivojlangan.

OITS da kasallik manbai OITS bilan og'rigan bemor va OIV bilan zararlangan virus tashuvchi odam hisoblanadi. Kasallik faqat odamdan odamga yuqadi.

Hozirgi paytda OITS ning quyidagi yo'llari orqali yuqishi tasdiqlangan:

1. Jinsiy aloqa. Bunda kasallik jinsiy buzuvchilar (gemoseksualistlar)-o'z jinsi bilan aloqa qiluvchilar, biseksualistlar – o'z jinsi va qarama-qarshi jins vakillari bilan aloqa qiluvchilar, fohishalar, fohishabozlar-qo'shmachilar, yengil tabiatli axloqi buzuvchilar orqali yuqadi.

2. Parenteral yo'l (virus bilan zararlangan shpiris ignalar, jarrohlik asbob uskunalari, donor qoni va va qon preparatlari quyilganda qon orqali)

3. Transplasentlar (xomiladorlik vaqtida onadan xomilaga yo'ldosh orqali o'tishi), tug'ruq vaqtida va tug'ilgandan keyin ona suti orqali yuqish yo'li.

OITS aniqlangandan keyingi dastlabki yillarda kasallikning jinsiy aloqa yo'li jinsiy buzuvchilar, fohishalar va donor qoni orqali yuqish yo'llari ustunlik qilgan bo'lsa hozirgi vaqtda parenteral usulning shpiris ignalar yordamida giyohvandlardan yuqish yo'li eng asosiy yo'llardan biri bo'lib qoldi. OITS ning yuqishida havo tomchi, og'iz orqali, kiyim-kechaklar, idish-tovoqlar choyshablar (bilvosita muloqot) orqali yuqish yo'llari hech qanday asosiy ahamiyatga ega emas. Demak kasallik bu yo'llar bilan

yuqmaydi. OITS ning yashirin davri 6 oydan 15-20 yilgacha, o'rtacha 3-4 oydan 5 yilgacha davom etishi va bu davr kasallik jinsiy aloqa orqali yuqqanda, qisqaroq bo'ladi. Kasallikning rivojlanishi odam organizmining immun xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib, OIV organizmga tushgandan keyin virus va immunitetga daxldor hujayralar (T-limfositlar, V-limfositlar, makrofaglar) o'rtasida keskin kurash ketadi. Immun tizimi virusga qarshi ko'p miqdorda antitelolar ishlab chiqaradi va odamda OITS rivojlanishiga to'sqinlik qilib turadi. OITS ning, rivojlanishida, OITS oldi davri xarakterli bo'lib, u 1 oydan 6 oygacha davom etadi, bu davrda o'ziga xos nospesifik – umumiy belgilar paydo bo'ladi. Bularga darmonsizlik, ko'p terlash, kechqurunlari nomalum tarzda tana haroratining ko'tarilishi, ozib ketish, ich ketish, og'iz bo'shlig'ida zamburug'lar paydo bo'lishi, yo'tal, terida toshmalar paydo bo'lishi, terining qichishib turishi, limfa tugunlarining kattalashuvi kabilar kiradi. OITS ning o'ziga xos alomatlari yo'q. organizmga qanday mikroblar kirsa o'shalar qo'zg'atadigan kasalliklarning alomatlari paydo bo'laveradi. Ko'pchilik bemorlarda "Sovuq oq barmoqlar" sindromini kuzatish mumkin. Bu holat qon tomirlarda qon aylanishi sekinlashib qolganligidan dalolat beradi. Umuman olganda OITS asta-sekin boshlanadi. Organlar va tizimlar faoliyatining buzilishiga qarab kasallikni shartli ravishda 5 ta klinik shakllarga ajratish mumkin.

1. O'pka shakli.
2. Miya (serebral) shakli.
3. Me'da- ichak shakli.
4. Differensiallashmagan shakli.
5. Disseminasiyalashgan shakli.

O'pka shakli. Bemorda pnevmosistali pnevmoniya (zotiljam) alomatlariga o'xshash belgilar kuzatiladi. Bemor nafas olishda qiynaladi, xansiraydi, tez-tez yuzaki nafas oladi, og'iz burun atroflari ko'karadi, yo'taladi, qon tuflaydi.

Miya shakli. Bemorda bosh miya raki, meningo ensefalit kasalliklariga xos bo'lgan alomatlar paydo bo'ladi. Kuchli bosh og'rig'i qusish, hushdan ketish, talvasaga tushish bosh miya nervlarining zararlanishi (nevritlar), parez paralichlar kabi klinik

ko'rinishlar bilan namoyon bo'ladigan bu shakl OITS bilan kasallangan bemorlarning 20-30% ini tashkil etadi.

Me'da ichak shakli. Bemorda me'da ichak yo'llarining yallig'lanishi (ezofagit, gaztroenterokolit) ga o'xshash belgilar paydo bo'ladi. Bemorning og'iz bo'shlig'ining kandidoz (zamburug'lar) yallig'lanishi (stomatit) paydo bo'ladi. Og'iz va xalqum qizilo'ngach shilliq qavatida yara-chaqalar hosil bo'ladi, bemorning yutishi qiyinlashadi, qon aralash qusadi. Qorinda kuchli og'riq bo'ladi, qorin damlaydi, ichi ketadi, axlat suyuq, qon aralash bo'ladi.

Differensiallashmagan shakli. Bunda bemorda aynan bir sistamaning zararlanishiga xos alomatlar kuzatilmaydi. Klinik ko'rinish umumiy belgilar bilan namoyon bo'ladi. Bemor darmonsizlanadi, boshi og'riydi, tez charchaydi, xotirasi pasayadi, kayfiyati tushadi, ishtaxa yo'qoladi, uyquzi buziladi.

Disseminasiyalashgan shakli. Kasallikning bu ko'rinishida bir vaqtning o'zida hamma a'zolar va tizimlarning zararlanishiga xos o'zgarishlar kuzatiladi. OITS bilan og'rikan bemorlarning ko'pchiligi rak kasalliklariga duchor bo'ladi. Ayniqsa ularda xavfsiz hisoblangan Kaposhi sarkomasi (teri raki) ning xavfli shakllari rivojlanadi.

OITS ning klinik ko'rinishlarining yengil shakli bo'lmaydi, kasallik faqat og'ir kechadi, oqibatda albatta o'lim bilan tugaydi. Shunday qilib, OITS bilan kasallangan bemor organizmi immun qobiliyatining keskin pasayib ketishi oqibatida har qanday mikroba ayniqsa, pnevmosistalar, zamburug'lar, toksoplazmalar, kokklar, gijjalar, bakteriyalar kabi mikroorganizmlar keltirib chiqaradigan og'ir kasalliklar osongina kelib chiqadi. Eng xavflisi bemorda rak hujayralari o'sib, ko'payadi, bemor rakning og'ir formalaridan xalik bo'ladi. OIV bilan zararlanish va OITS kasalligini aniqlash uchun sub'ektiv (shikoyatlar, so'rab-surishtirish, hayot va kasallik – anamnezi), ob'ektiv instrumental, va laboratoriya tekshiruv usullaridan foydalaniladi. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti tavsiyasiga ko'ra, quyidagi dalillar asosida OITS tashxisi haqida gumonsirash mumkin. (N. V. Majidov yuqumli kasalliklar 1993 yil)

1. 60 yoshdan oshmagan odamlarda Kaposhi sarkomasi aniqlansa;

2. 1-2 oydan uzoqqa cho'ziladigan surunkali ich ketar kasalligida enteropatogen mikroblar topilmagan va ko'p miqdorda kriptosporadium topilsa;
 3. uzoq cho'ziladigan nomalum isitma bo'lganda;
 4. markaziy nerv sistemasining limfomasi rivojlanganda;
 5. odatdagi ximioterapiya usuli bilan davolashda tuzalmaydigan va pnevmosist qo'zg'atgan pnevmoniya aniqlanganda;
 6. bemor sababsiz ozib 10% ortiq vaznini yo'qotganda;
 7. nomalum sababli limfopeniya bo'lganda;
- har xil bakteriyalar, viruslar, zamburug'lar, bir hujayrali, sodda jonivorlar, qo'zg'atadigan va tez-tez qaytarilib turadigan ekzogen va endogen reinfeksiyalar kuzatilganda.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa qilib aytganda, bu choralar odamni OITS da batamom xalos etolmaydi va kasallikni davolash masalasi eng og'ir dolzarb muammoligicha qolmoqda.

OITS ning profilikatsiyasi quyidagi yo'nalishlarda olib borilishi lozim:

1. OITS ning jinsiy yo'l bilan tarqalishini to'sish
2. Parenteral tarqalish yo'lini to'sish.
3. OITS ning vertikal yo'l bilan yuqishini oldini olish.

OITS ning jinsiy aloqa yo'li orqali tarqalishini to'sish juda muhimdir, chunki OIV virusining asosan jinsiy aloqa yo'li bilan jinsiy buzuqlar (gemoseksualistlar) tartibsiz jinsiy aloqa qiluvchi foxishalar orqali yuqishi ma'lum. Bu orada aholini, ayniqsa yoshlarni jinsiy tarbiyalash sohasida ishlar olib borish zarur.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'. B. Sharapov. Ichki kasalliklar. Abu Ali ibn Sino. T., 2014.
2. K. Bahodirov. Ichki kasalliklarda tashxis va diagnostika. T., 2013.
3. L.S. Zalikina. Bemorlarning umumiy parvarishi. T., 2015.
4. N.M. Kamolov. Ichki kasalliklar. T., 2016.
5. www.ziyonet.uz